

Advarsel: I det følgende vil det fremkomme sensitiv informasjon

Respekt, Ansvar, Mot



Morten Traavik

MED ANDRE ORD

Erfaringene jeg nå vil dele, noen vil si kanskje si lekke, skriver seg fra et unikt privilegium jeg har hatt gjennom det siste året: Som første norske kunstner siden annen verdenskrig har jeg over lengre tid arbeidet i og for et militærdiktatur. I dette lukkede og uutgrunnelige samfunnet, preget av både dyp mistenksomhet mot og manglende kunnskap om en omskiftelig omverden, har jeg mot de fleste odds lykkes i å vinne i hvert fall deler av befolkningens tillit. Denne kulturen kjennetegnes nemlig dels av en sterk indre kontroll over egne innbyggere, dels av plutselige, aggressive og selvdestruktive utfall mot omverdenen, særskilt når det føler seg presset og på defensiven – hvilket vil si nesten hele tiden.

Innbyggerne holdes beskyttet eller innestengt, alt ettersom, bak tykke murer og andre forsvarsverker, omringet av en omverden de opplever som uforståelig og derfor skremmende og fiendtlig. Ofte føles det nesten som å være på en annen

FAKTA

Dette er saken:

■ Kunstneren Morten Traavik har vært ansatt som huskunstner ved Forsvarsmuseet i 2010, i deres satsing på museale forstyrrelser.

■ Traaviks «Hærverk» har blant annet involvert rakett påtrædd en enorm kondom, og to utsmykkede tanks. Sistnevnte ble sensurert av forsvarsjefen.

■ Traaviks siste utstilling, «Body Armour – bedre enn sex», åpner på Forsvarsmuseet 7. desember.

■ I denne teksten forteller Traavik om sine erfaringer som kunstner for Forsvaret.

Forfatteren:

■ Morten Traavik er regissør, skuespiller og kunstner. Han har blant annet fått internasjonal oppmerksomhet med sine «Miss Landmine»-kåringer.

planet. De har dermed liten eller ingen kunnskap om andre kulturer og samfunnsformer enn sin egen, og er derfor lette å kontrollere og manipulere ovenfra. Regimet, som nominelt ledes av en fjern og utilgjengelig symbolfigur, er hemmelighetsfullt, uforutsigbart og handler i mange tilfeller tilsynelatende både irrasjonelt og i strid med egne interesser med sine provokative uttalelser i

media. Det i utgangspunktet dårlige medietekket sementeres ytterligere av en nærmest konsekvent usympatisk offentlig opptreden og medieåndterring.

Frontfiguren for regimet omgir seg med og voktes av et hoff av rådgivere og opportunisten og betraktes av folk flest som fjern og uvitende om forholdene for sine undersåtter. Hans selvmotsigende, inkonsekvente og ofte ubehjelpelige offentlige fremtredder tolkes av visse analytikere som tegn på at han i betydelig grad er en marionett tømt for reell makt, som i virkeligheten kontrolleres av en konservativ og virkelighetsfjern indre krets av hardlinere som av frykt for egne posisjoner ser seg mer tjente med tingenes tilstand enn med glasnost og utvikling.

Men selv i regimets egne avkroker hviskes og tiskes det om indre selvmotsigelser og strukturelle problemer, enkelte mener til og med at en kollaps er nært forestående. Noe lukter råttent i rikets øvre maktskipt, men av berettiget frykt for konsekvensene snakker ingen høyt og tydelig om det alle vet. Åpen og uttalt dissidens er utenkelig, og selv om misnøyen bobler like under overflaten finnes det ingen organisert opposisjon. Liberale krefter er spredte, uorganiserte og under konstant press fra både regimet selv og potensielle angivere og provokatører. Uten en tydelig felles ideologi eller moralkodeks som

muliggjør et sterkt indre samhold, og lammet av kunnskapsløshet om verden utenfor, virrer lokalbefolkningen desillusjonerte og passiviserte rundt i et eksistensielt limbo. Men selv om den kulturelt og sosialt mer avanserte omverdenen i stigende grad forholder seg kritisk og bekymret, fortsetter den å pumpe ressurser og bistand inn i regimet ut fra en realpolitisk vurdering om at *status quo* tross alt er bedre enn dets eventuelle kollaps.

Som mange allerede har forstått snakker jeg om ledelsen i det norske Forsvaret, også kalt den kalde krigens siste utpost i Norge. I 2010 er jeg nemlig Norges første (og trolig siste) Forsvarskunstner i kraft av mitt engasjement som Artist-in-Residence (AIR) ved Forsvarsmuseet, dypt inne på Akershus Festningsområde. At jeg kan være så åpen om mine erfaringer som jeg er nå, er kun fordi jeg fra 1. januar 2011 er trygt tilbake i det sivile liv.

Men til tross for mange og iøynefallende likheter mellom Forsvarets ledelseskultur og den i skrantende østlige ettpartistater som for eksempel Nord-Korea, hvor jeg også utvikler kunstneriske prosjekter, finnes det også noen få store og avgjørende forskjeller. Mest handler disse om etikk og moral, og jeg er dessverre redd for at de ikke taler til vårt eget Forsvar:

Man kan, og bør, si mye om de nordkoreanske generalenes krigskultus og militante holdninger og handlinger, men en ting skal de jaggu ha: Selv ikke Kim Jong Il ville drømt om å straffe sine egne soldater for å gjøre jobben sin med entusiasme. Høstens mediesirkus rundt visse norske soldaters arbeidsmoral, også kjent som bedre-enn-sex-debatten, viste med deprimerende og nesten obskøn klarhet hvor dårlig det står til med Forsvarets egne offisielle kjerneverdier, Respekt, Ansvar og Mot, i dets egen øverste ledelse. Reaksjoner fra både menige og befal jeg har snakket med – selv sagt off the record – er resignerte og jordnære: Fienden har en enkel moral, vi har dobbeltmoral. Ikke rart at Taliban vinner.

En annen viktig forskjell er at riktignok har Nord-Korea museer drevet og finansiert av forsvarsmakten slik også Forsvarsmuseet er, men disse har derimot ikke et uttalt oppdrag om å «bidra til kunnskap og forståelse om hvorfor frihet er en grunnleggende forutsetning for fred og demokrati i ethvert samfunn (sic)» som det heter i Forsvarets Museers egen årsmelding 2009. Heller ikke er det nordkoreanske militæret pålagt av egen lovgivende forsamling «at museene skal ha en fri stilling som kritiske og viktige samfunnsinstitusjoner, og det er [derfor] avgjørende å ha avstand til de

bevilgende myndighetene». Dette omtales som

on som omhandler rikets sikkerhet. Les videre på eget ansvar.



AVANTGARDEN: Som første norske kunstner siden annen verdenskrig har Morten Traavik over lengre tid arbeidet i og for et militærdiktatur – Det norske forsvaret.

BILDE: MORTEN TRAAVIK

det såkalte «Armlengdes avstand-prinsippet» (fra Stortingsmelding 33: «Kultur å forsvare»).

Men den samme Forsvarsledelsen som i sitt eget blad Forsvarets Forum beskriver falne norske soldater i Afghanistan som «prisen for demokrati, sikkerhet og utvikling», ser ingen inkonsekvens i helt åpenlyst å sensurere bort flere av Forsvarets egen kunstners planlagte verker.

Mitt første arbeide, HÆRWERK #1: HONEST JOHN (Let's be honest), var en åtte meter lang og ett tonn tung Nato-rakett fra den

kalde krigen kledd i et sju meter langt gjennomsiktig kondom produsert i Kina. Den måtte først flyttes (en halv meter!) fra sin planlagte plassering midt på Forsvarsmuseets gårdsplass, etter sigende for at forsvarssjefen skulle slippe å se en flik av den fra kontorvinduets sitt. Deretter ble verket tatt ned flere måneder tidligere enn planlagt etter press ovenfra, av

frykt for å «støte» Russlands president Dmitrij Medvedev som under sitt historiske statsbesøk i

«Selv ikke Kim Jong Il ville straffet soldater for å gjøre jobben sin med entusiasme»

april blant annet besøkte Forsvarsmuseet.

Deretter, i mai skulle HÆR-

WERK #2 og 3: DiscoPanzer og Yes/No, stridsvognen henholdsvis kledd inn i speilkulemateriale og malt i FN-farger, ha blitt stilt ut på Festningsområdet. Igjen fikk hardt og vedvarende press ovenfra uventede følger, i dette tilfellet at verket ikke engang ble vist. Denne åpenlyse (selv) sensuren viser også en nærmest feminisert besatthet av detaljer hos Forsvarsledelsen – om det nå er hvilke gjenstander som skal stilles ut i eget museum, eller drama-queen-bestyrtelse over krigermentaliteten til unge soldater i kamp – når andre og langt større bekymringer burde trone øverst på agendaen.

Heldigvis er min egen sjef på her på Forsvarsmuseet en diskret, men overbevist tilhenger av dialog. Av hensyn til hans yrkesmessige utsatthet vil jeg her bruke Natos eget kodealfabet og kalle ham Romeo Golf. Gjennom å ta det i sammenhengen uvanlig djerpe grep å invitere en sivilist og kunstner inn bak murene og dermed åpne for selvrefleksjon forsøker oberst Romeo og hans nestkommanderende, oberstløytnant Sierra Whiskey, etter beste evne å aktualisere det bortgjemte og nedstøvede Forsvarsmuseets rolle som samfunnsaktør. Slik et museum med Respekt for seg selv, Ansvar for sin pålagte rolle som kulturformidler og Mot til å granske med et undersøkende blikk jo skal gjøre. I likhet med vikingesoldatene våre i Afghanistan har nemlig oberst Romeo vært naiv eller fandenivoldsk nok til faktisk å ta oppdraget sitt på alvor. Og i likhet med sine kolleger i felt får han kjeft og tyn til takk fra de overordnede som har pålagt ham oppdraget. Ikke rart at oberst Romeo, tross sitt gode humør og friluftspregede ytre, har blitt en dradd og hulkinnet mann i sin skvis mellom barken og veden i løpet av dette året.

Men som offiser tar han ansvar for sine avgjørelser og er villig til å ta konsekvensen av dem. Oberst Romeos soldatetikk viser han en lojalitet til eget oppdrag og egne underordnede som Forsvarets ledelse har adskillig å lære av, og som vi utenforstående bør støtte opp om. For vi kan ikke sitte og vente på at regimet skal kollapse og sende en flyktningestrøm av arbeidsledige skrivebordsgeneraler og –offiserer hodeløst ut i det sivile liv. Vi må inn og oppmuntre de reformvennlige kreftene som tross alt finnes. Slik jeg nå har prøvd etter beste evne gjennom et begivenhetsrikt, slitsomt, bisart, morsomt og fremfor alt inspirerende år på innsiden av Festningen. Og slik dere også kan gjøre gjennom å besøke Forsvarsmuseet og årets siste Hærwark: utstillingen BODY ARMOUR-bedre enn sex? fra og med tirsdag 7. desember. Velkommen, bienvenue, welcome!

Med respekt, ansvar og mot fra avtroppende Forsvarskunstner Mike Tango.

Denne artikkelen er tilegnet fremskrittets spirer ved Forsvarsmuseet, og i særdeleshet drivkraften bak Artist-in-Residence-ordningen: prosjektleder, kunstner og avtrådt utstillingsleder Inger Astri Kobbavik.

Morten Traavik